

Спеціалізованій вченій раді ДФ 41.051.013
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, завідувачки
кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки
Донецького юридичного інституту МВС України
Ніколенко Людмили Миколаївни
на дисертаційну роботу Курандо Катерини В'ячеславівни на тему:
«Захист прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському
процесі України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження викликана необхідністю сучасного наукового осмислення проблеми правового положення іноземців у господарському процесі України. У зв'язку зі збільшенням кількості господарсько-правових спорів в результаті розвитку міжнародно-економічних відносин актуальними стали проблеми, пов'язані із судовим захистом іноземних учасників цих відносин.

Для успішного довготривалого міжнародного співробітництва необхідна відповідність правової системи держави принципам правового регулювання та нормам міжнародного права, а також можливість реалізації декларативних норм.

З метою залучення іноземних інвестицій, підвищення економічної значимості та покращення міжнародного іміджу держави необхідним є створення надійних правових гарантій та інвестиційних умов. Саме тому рівень захисту прав та законних інтересів іноземних осіб при здійсненні господарського судочинства має бути гарантованим державою.

Актуальність дисертаційної роботи також визначається, по-перше, соціальною значимістю питань, що розглядаються, що пов'язано з
можливістю іноземних осіб користуватися процесуальними

українськими громадянами і юридичними особами; по-друге, дослідженням перспектив подальшого вдосконалення процесуального законодавства і міжнародних договорів України про правову допомогу; по-третє, необхідністю реформування господарського судочинства в Україні, щоб іноземні особи не відчували жодного утиску своїх прав порівняно з громадянами України.

Слід звернути увагу, що питанням проблем захисту прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі не було приділено достатньої уваги з боку науковців. Комплексно не проаналізовані особливості розгляду справ за участю іноземних осіб. Судова практика потребує науково обґрунтованих рекомендацій та роз'яснень, оскільки зараз під час розгляду господарських справ за участю іноземних осіб виникають труднощі, що призводять до обмеження їх прав та законних інтересів, що є неприпустимим. Така ситуація є наслідком наявності багатьох колізій та прогалин між міжнародним та національним правом, зокрема положення Господарського процесуального кодексу України в повній мірі не врегульовують питання стосовно провадження у справах за участю іноземних осіб, не закріплено механізми реалізації прав, що притаманні учасникам з іноземним елементом.

Все викладене свідчить про актуальність обраної К.В.Курандо теми дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну значимість та вказує на логічність постановки і вирішення наукової проблеми щодо захисту прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі України.

Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджується з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі, підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, ґрунтовною теоретичною та емпіричною основою дослідження. Отримання нових наукових результатів

здійснюється завдяки використанню системи загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. У роботі використано такі взаємопов'язані методи дослідження, як: формально-юридичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, теоретико-правового моделювання, системного аналізу та інші. Комплексне застосування вказаних методів сприяло забезпеченню повноти, об'єктивності й всебічності проведеного наукового дослідження, обґрунтованості сформульованих висновків, а також достовірності отриманих результатів.

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій дисертанткою використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з господарського процесу та господарського права в загальній кількості 173 джерела.

Авторкою проаналізовано та використано нормативно-правову й інформаційну базу, а саме Конституцію України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, ГПК України та інші закони України, підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України, постанови Верховного Суду України та нового Верховного Суду, законодавство європейських та інших іноземних держав.

Емпіричний матеріал дослідження складається з результатів вивчення матеріалів вітчизняної та міжнародної судової практики, в тому числі вивчені й проаналізовані рішення Європейського суду з прав людини щодо порушеного питання.

З урахуванням вищевикладеного наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи є обґрунтованими, методологічно вірними та переконливими, мають системний, комплексний характер та містять наукову новизну.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертаційна робота є першим комплексним самостійним дослідженням в галузі захисту прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському

процесі України.

Вважаємо, що наукова новизна міститься, насамперед, у таких положеннях, винесених дисертанткою на захист вперше:

- обґрунтовано залучення іноземних осіб в якості не тільки суддів, але й помічника судді, секретаря судового засідання та судового розпорядника;
- запропоновано авторське визначення процесуально-правових гарантій доступу іноземних осіб до правосуддя;
- аргументовано основні засади (принципи), на яких ґрунтуються загальні права та обов'язки іноземних осіб у господарському судочинстві України;
- обґрунтовано закріпити та деталізувати в Господарському процесуальному кодексі України механізм визнання рішення іноземного суду в Україні як процесуальної дії;
- запропоновано доповнити Господарський процесуальний кодекс України положенням про те, що перекладачем може бути представник сторони – адвокат у разі володіння державною мовою судочинства та мовою іноземного суб'єкта господарювання на рівні володіння відповідною іноземною мовою не нижче рівня B2.

Важливим є й удосконалення дисертанткою визначення понять «господарська компетенція», «процесуальна дієздатність», «іноземці в господарському процесі», «іноземні суб'єкти господарювання». Крім того запропоновано вдосконалити: а) процедуру виконання судових доручень про надання правової допомоги або вручення виклику до суду чи інших документів до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави шляхом встановлення граничного строку зупинення провадження по справі, з наданням судді права поновити провадження по справі за власною ініціативою, якщо відповідь на судові доручення не отримано в розумний строк; б) механізм допуску до участі у господарській справі особи, яка є адвокатом в іноземній державі, на підставі заяви, до якої додаються

документи, що підтверджують право такого адвоката на заняття адвокатською діяльністю у відповідній іноземній державі.

Слід позитивно оцінити також подальший розвиток пропозиції щодо надання дозволу на виконання рішення іноземного суду в Україні за принципом взаємності, якщо не доведено інше, з одночасним встановленням, що у випадку, якщо таке рішення є остаточним за законодавством іноземної держави, то визнання та виконання має проводитися за формальними ознаками допустимості, а проміжні рішення іноземних судів забороняється визнавати та виконувати в Україні без розгляду справи по суті.

Тому обґрунтованою видається також пропозиція здобувачки щодо надання дозволу на виконання рішення іноземного суду в Україні у випадках, коли Україною не підписано з даною державою відповідний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Вказана пропозиція видається актуальною, оскільки, з одного боку, Україна підписала такі договори з порівняно невеликою кількістю держав світу, і по-друге, в практиці вітчизняних судів частішають випадки, коли учасники справи звертаються до суду для надання дозволу на виконання рішення іноземного суду в Україні, але дане питання не врегульовано на міжнародному рівні. В таких випадках суддя постає сам-на-сам з цією проблемою, і практика показує, що акти реагування суддів у таких ситуаціях кардинально відрізняються один від одного, що не можна підтримати. У зв'язку з цим пропозиція авторки узагальнити правила реагування суду на такі звернення є актуальною та своєчасною.

Доречно відзначити деякі пропозиції авторки, які сприяють оперативності розгляду господарських справ, до яких слід віднести пропозицію щодо встановлення граничного строку зупинення провадження по справі та надання судді права поновити провадження по справі за власною ініціативою, якщо відповідь на судове доручення не отримано в розумний строк, а також пропозицію щодо допуску на підставі заяви до участі у господарській справі особи, яка є адвокатом в іноземній державі.

Впровадження вказаних пропозицій значно спростить та прискорить розгляд господарських справ, одночасно надаючи додаткові гарантії захисту іноземним учасникам в процесі.

Дисертаційна робота містить і ряд інших цікавих та аргументованих висновків, пропозицій та рекомендацій, у тому числі щодо удосконалення чинного господарського процесуального законодавства.

Таким чином, обґрунтованість, ступінь наукової новизни дослідження, наведених у роботі положень, висновків та рекомендацій, відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертаційної роботи. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо викладені в опублікованих працях. Основні положення та результати дослідження відображено у п'яти наукових статтях, з яких три статті у фахових наукових виданнях України, одна стаття в науковому періодичному виданні іноземної держави, одна стаття у виданні, що індексується в Scopus, а також сім тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Основні теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема, на міжнародних конференціях «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м.Харків, 2018 р.), «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (м.Чернівці, 2020 р.), «Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Четверті юридичні читання» (м.Одеса, 2021 р.); всеукраїнських конференціях «Господарське право та процес в умовах трансформації суспільних відносин» (м.Кривий Ріг, 2019 р.) та «Третіх економіко-правових студіях» (м. Одеса, 2020 р.), 73-й та 75-й звітних конференціях професорсько-викладацького складу і наукових

працівників економіко-правового факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова (м.Одеса, 2018 р. і 2020 р.)

Опубліковані праці відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна зробити висновок про оригінальність та самостійність роботи і використання авторкою власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Особистий внесок здобувачки в опублікованій у співавторстві з І.Самсін, Н.Ковалко, А.Коваленко, Д.Забзалюк статті «Legal aspects of identity transactions involving entities with foreign elements: ICT technologies and issues of the tax burden» у виданні «Estudios de Economía Aplicada», що індексується в Scopus, в тому, що авторка провела юридичний аналіз поняття та статусу іноземної юридичної особи.

Теоретична та практична значимість результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що сформульовані у дисертаційній роботі теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідницькій сфері – для подальших наукових досліджень проблем захисту прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі України; б) у законотворчій діяльності – для вдосконалення норм господарського процесуального законодавства України; в) у правозастосовній діяльності – для забезпечення дотримання прав і свобод іноземних осіб; г) у навчальному процесі – під час викладання курсу господарське право та процес, а також підготовки навчально-методичних матеріалів з господарського процесу (підручників, навчальних посібників тощо).

Деякі викладені в роботі висновки та пропозиції дискусійного характеру можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

Анотація, яку подано українською та англійською мовами, є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження та відповідає вимогам, встановленим п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а

також пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертаційної роботи варто відзначити про відсутність ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаної дисертанткою роботи. Вимоги академічної доброчесності та законодавства про авторське право дотримано у повному обсязі, оскільки робота К.В.Курандо містить посилання на згадані дисертанткою у тексті джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей.

Разом з тим, деякі висновки та пропозиції, зроблені К.В.Курандо в дисертаційному дослідженні «Захист прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі України», потребують додаткового наукового обґрунтування або можуть бути предметом наукової дискусії.

По-перше, потребує додаткового обґрунтування виділення в якості окремих основних засад (принципів), на яких ґрунтуються загальні права та обов'язки іноземних осіб у господарському судочинстві України, принципу взаємності додержання прав та обов'язків та принципу процесуальної реторсії. Зокрема, більш детального дослідження потребує питання розмежування цих двох принципів, оскільки вони пов'язані з кореляцією підходів до статусу іноземної особи у зв'язку зі зміною в правовому регулюванні статусу учасників процесу в деяких інших державах.

По-друге, дискусійною видається пропозиція здобувачки щодо розширення повноважень консулів та дипломатичних представників представництвом в суді не тільки громадян, але й юридичних осіб. Вважаємо, що вказане не буде мати практичного застосування, а в тих рідких випадках його застосування буде призводити до зловживання консулами та дипломатичними представниками своїм правом. Слід зауважити, що сама авторка в роботі звертає увагу, що: «Згідно із статтею 20 Консульського статуту України «консул зобов'язаний вживати заходів для відновлення

порушених прав *юридичних осіб* і громадян України» (стор.158 роботи). Тому на захисті бажано почути додаткове обґрунтування вказаної пропозиції та концепцію авторки щодо її реалізації.

По-третє, дискусійною також видається пропозиція дисертантки щодо надання можливості всім учасникам господарського процесу за їх заявою користуватися послугами перекладача. Допоміжні учасники судового процесу залучаються в процес за клопотанням учасників справи, які, у свою чергу, мають визначитися з доцільністю додаткового залучення перекладача. Ці ж самі особи беруть на себе витрати на такого перекладача у разі його залучення. І у випадку, коли сам свідок, спеціаліст або експерт, експерт з питань права ініціюватимуть залучення до справи перекладача для реалізації ними своїх повноважень в процесі, виникатимуть зайві складнощі щодо процедури їх залучення та подальшого відшкодування витрат за виконання перекладачем своїх обов'язків у справі. Тому вказана пропозиція потребує додаткового обґрунтування.

По-четверте, в підрозділі 1.2. «Нормативно-правове регулювання положення іноземних осіб у господарському судочинстві» авторка зазначає, що: «З огляду на практику, яка склалася при розгляді подібних справ, доречно розділити такі нормативні акти на дві основні групи ... за критерієм походження: на міжнародні та внутрішні» (стор. 40 дисертації). Проте вказаний поділ видається занадто загальним та не виокремлює особливості нормативно-правової складової досліджуваного питання. Дійсно, практично всі сфери життєдіяльності в Україні на даний час регулюються міжнародними та внутрішніми актами, і сфера процесуального права не видається в цьому аспекті особливою за регулюванням. Тому вказану класифікацію не можна підтримати.

Одночасно слід підсумувати, що робота має певні дискусійні аспекти, проте в цілому справляє позитивне враження, містить елементи новизни та розв'язує низку важливих питань, що виникають при реалізації нормативно-

правових приписів щодо участі іноземних фізичних та юридичних осіб у господарському судочинстві України.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 173 найменувань та додатків.

Зміст дисертаційної роботи повно та всебічно розкрив предмет дослідження та логічно впливає з поставлених завдань, визначених об'єкта і предмета дослідження й охоплює як теоретичний, так і практичний аспект досліджуваної проблематики.

Актуальність, ступінь наукової новизни, обґрунтованість одержаних наукових результатів, їх теоретична та практична значимість доводять, що дисертаційна робота Курандо Катерини В'ячеславівни «Захист прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі України» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій авторкою розв'язано важливу і актуальну проблему, що має істотне значення для науки господарського процесуального права. Авторкою запропоновано також низку конкретних пропозицій щодо удосконалення господарського процесуального законодавства, що надає роботі й практичної спрямованості.

Вказана дисертаційна робота має наукову цінність і містить важливі науково обґрунтовані положення та рекомендації, з елементами наукової новизни, що можуть бути використані для вдосконалення процесуального законодавства, а також можуть бути корисними у практичній діяльності суб'єктів господарювання.

Дисертація «Захист прав та законних інтересів іноземних осіб у господарському процесі України» є першим комплексним дослідженням за відповідним напрямом і відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що

затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261, в тому числі п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року №167, а її авторка Курандо Катерина В'ячеславівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарсько-
правових дисциплін та економічної
безпеки Донецького юридичного
інституту МВС України

Л.М.Ніколенко

Підпис завідувача кафедри ГПДтаЕБ, засвідчую
Начальник ВДСД Ю. Меркулова.

